

MONDATTAN ELŐADÁS

2022/2023. tavaszi félév

dr. habil. Schirm Anita

schirmanita@gmail.com

<https://www.youtube.com/c/Nyelveszetmindenkinnek>

Az óra helye és ideje: Petőfi épület I. terem, hétfőnként 12:00–13:30.

A kurzus fő célkitűzése: megismertetni a hallgatókat az egyszerű és az összetett mondat legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdéseivel.

A kurzus főbb témakörei:

1. A mondattan tárgya, a mondat megközelítései és osztályozási lehetőségei
2. A mondatok vizsgálata kommunikációs szerepük és logikai minőségük szerint
3. A szintagma fogalma, elhatárolása más szerkezetektől, szintagmacsoportok: szintagmalánc, szintagmabokor, szintagmasor
4. A mondat szerkezete: szinteződés és tömbösödés az egyszerű és az összetett mondatban
5. Az aktuális mondattagolás
6. A modalitás nyelvi eszközei
7. A mondatmegértés folyamata és modelljei
8. A különböző mondatelemzési modellek összehasonlítása
9. Nézetek az alany és az állítmány viszonyáról
10. Az alany és az állítmány típusai, egyeztetésük
11. A tárgy fogalma, fajtái, kifejezőeszközei, szerkezeti felépítése, a határozói értékű tárgy
12. A határozó fogalma, szófaja, kifejezőeszközei, különleges szerkezetű típusai, a határozók rendszere, a sajátos jelentéstartalmú határozók, kötött és szabad, szemantikus és aszemantikus határozók
13. A jelző általános kérdései, a jelzőfajták áttekintése, az értelmező
14. Az információ tartalmi-logikai és grammatikai széttagolódása, a fontossági hierarchia
15. Az egyszerű és az összetett mondat határsávja
16. A mellérendelő összetett mondatok részletes vizsgálata
17. Az alárendelő összetett mondatok általános kérdései
18. Néhány mondattani fogalom részletesebb megismerése (pl. tematikus szerep, kommunikatív szerep, mondatátszövődés)

A kurzus teljesítésének feltételei:

Az előadásokon nem kötelező részt venni, ám ajánlott, mivel nincs egyetlen, az egész kurzust lefedő tankönyv.

Bizonyos témakörökhöz a **Nyelvészet mindenkinnek YouTube csatorna** (<https://www.youtube.com/c/Nyelveszetmindenkinnek>) alábbi videóit kell feldolgozni.

- Mi a mondat? - A mondat megközelítései: https://youtu.be/fsQJaD8O_nk
- Zűrös mondatrészek: az alany és az állítmány: https://youtu.be/ED7-Y4r6_wE
- A mondatok szerkezete: https://youtu.be/_yXMAzksgwE
- A mindig aktuális aktuális tagolás: <https://youtu.be/StWu87ZW75M>
- A még mindig aktuális aktuális tagolás: <https://youtu.be/kTFWX99hlvY>
- A modoros modalitás: https://youtu.be/r4LRU8W_U-Q
- Az egyszerű összetett mondat: <https://youtu.be/FYp6IUTy3V0>
- A titokzatos összetett mondat: <https://youtu.be/T0ptrSxCyS8>
- Mire vonatkozik a vonatkozó mellékmondat: <https://youtu.be/6fbDXfncjpM>

- Félrevezető mondatok – Te vajon bedölsz nekik? https://youtu.be/pDBcp1wE1_o
- Töltelékzavak újratöltve: <https://youtu.be/NSeRIA6NuMw>
- Mi fán terem a diskurzusjelölő? - A mondatpótlótól a diskurzusjelölőig: <https://youtu.be/8Bt8BuWcrw0>

Ezek pontos sorrendjét, illetve további videók elérhetőségét az órákon közlöm majd.

A kurzus **írásbeli vizsgával** zárul. Az utolsó héten (május 8-án) az óra időpontjában és helyén lehetőség van elővizsgát tenni. A vizsgán összesen 32 pontot lehet szerezni. Az elméleti kérdéseken túl egy egyszerű és egy összetett mondat elemzése is lesz.

A jegyek ponthatárai a következők:

- 0–16 pont: elégtelen (1)
- 17–20 pont: elégséges (2)
- 21–24 pont: közepes (3)
- 25–28 pont: jó (4)
- 29–32 pont: jeles (5)

Kötelező irodalom:

Keszler Borbála (szerk.) 2000: *Magyar grammatika*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 347–554.
Marótiné Korchmáros Valéria 1993: *Mondattan*, Szeged, JATE Press

Ajánlott irodalom:

- Békési Imre 1986: *A gondolkodás grammatikája*, Tankönyvkiadó, Budapest
- Berrár Jolán 1977: Alany és állítmány, In: Rácz Endre – Szathmári István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből*, Tankönyvkiadó, Budapest, 79–93.
- Crystal, David 1998: Szintaxis, In: Uő: *A nyelv enciklopédiája*, Osiris Kiadó, Budapest, 124–131.
- Deme László 1966: Szinteződés és tömbösödés az egyszerű mondatban, *Magyar Nyelvőr* 90, 275–287.
- É. Kiss Katalin 1998: Mondattan, In: É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter (szerk.): *Új magyar nyelvtan*, Osiris Kiadó, Budapest, 17–184.
- Elekfi László 1964: Az aktuális mondattagolás egyik alapformája a magyarban, *Nyelvtudományi Közlemények* 66, 331–370.
- Faluvégi Katalin – Keszler Borbála – Laczkó Krisztina – Lengyel Klára – Rácz Endre 1994: *Magyar leíró nyelvtani segédkönyv*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 67–147.
- B. Fejes Katalin – Békési Imre 1999: *Elemzések a mondat szintje alatt és fölött*, Szeged
- Galgóczi László – Vass László (szerk.) 2006: *A mondat: kaland: hetven tanulmány Békési Imre 70. születésnapjára*, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged
- Hadrovics László 1969: *A funkcionális magyar mondattan alapjai*, Akadémiai Kiadó, Budapest
- Kálmán László (szerk.) 2001: *Magyar leíró nyelvtan. Mondattan I.*, Tinta Könyvkiadó, Budapest
- Kenesei István (szerk.) 2011: *A nyelv és a nyelvek*; hatodik, javított, bővített kiadás, 6. fejezet: Mondatok, Akadémiai Kiadó, Budapest, 125–141.
- Keszler Borbála 1977: Az egyszerű és az összetett mondat határsávja, In: Rácz Endre – Szathmári István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből*, Tankönyvkiadó, Budapest, 111–133.
- Kiefer Ferenc (szerk.) 1992: *Strukturális magyar nyelvtan I. kötet – Mondattan*, Akadémiai Kiadó, Budapest
- Kugler Nóra 2018: *Az összetett mondat*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, http://www.eltereader.hu/media/2018/05/Kugler_Az_osszetett_mondat_READER.pdf
- Laczkó Krisztina 2001: Az alany és az állítmány viszonyáról: hozzárendelés vagy alárendelés? *Magyar Nyelvőr* 2001/4, 407–418. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1254/125402.htm>
- Pléh Csaba 1998: *A mondatmegértés a magyar nyelvben*, Osiris Kiadó, Budapest

Pléh Csaba 2014: A mondatmegértés folyamata, In: Pléh Csaba – Lukács Ágnes (szerk.): *Pszicholingvisztika 1*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 251–285.

Gyakorlókönyvek:

Alberti Gábor – Medve Anna 2006: *Generatív grammatikai gyakorlókönyv*, HEFOP Bölcsész Konzorcium, <http://mek.oszk.hu/04800/04892/04892.pdf>

Gaál Edit 2020: *Mondatelemzési feladatok I.* Tinta Könyvkiadó, Budapest

Keszler Borbála – Lengyel Klára 2009: *Magyar grammatikai gyakorlókönyv*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 147–283.

Kótyuk István 2007: *Mondattani elemzések, Segédkönyv a magyar nyelv tan tanulmányozásához*, PoliPrint, Ungvár, <http://mek-oszk.uz.ua/07800/07829/07829.pdf>

P. Lakatos Ilona (szerk.) 2006: *Grammatikai gyakorlókönyv (mintaelemzésekkel és segédanyagokkal)*, HEFOP Bölcsész Konzorcium, <http://mek.oszk.hu/04800/04891/04891.pdf>

Medve Anna – Farkas Judit – Szabó Veronika 2010: *4x12 mondat*, Iskolakultúra, Veszprém <http://mek.oszk.hu/10100/10114/10114.pdf>

Rácz Endre – Szemere Gyula 1986: *Mondattani elemzések*, Tankönyvkiadó, Budapest